

Boekbespreking

Besmet met het bibliofiele virus

André Nuchelmans

Piet J. Buijnsters – *Geschiedenis van de Nederlandse bibliofilie. Boek- en prentverzamelaars 1750-2010* – Nijmegen: Vantilt, 2010 – ISBN 9789460040436 – Prijs: € 45,-

De Amsterdamse geleerde en beroemde boekverzamelaar Gerard Vossius (1577-1649) ging letterlijk aan zijn eigen bibliotheek ten onder, zo wil het verhaal. Toen hij een stapel boeken van een hoge plank wilde halen, bezweek het trapje waarop hij stond, en hij werd onder de boeken bedolven. (Berveling 2009, 38) Een mooiere dood is voor een bibliofiel nauwelijks denkbaar. In het nieuwe standaardwerk van Buijnsters komt Vossius niet voor, maar dat heeft met de tijdsbeperking te maken die Buijnsters zich oplegt.

Vraag is echter of Vossius wel tot de selecte groep bibliofielen gerekend mag worden. Buijnsters maakt een onderscheid tussen boekenverzamelaars en bibliofielen. De laatste gaat het vooral om de esthetische vorm van het boek, waar het de eersten vooral om de inhoud gaat. Ook leggen bibliofielen zich toe op een of meerdere specifieke onderwerpen en laat de verzamelaar zich daar niet door beperken. Vossius had een bibliotheek van een geleerde, hij verzamelde zijn boeken uitsluitend om de inhoud.

Een stapje verder dan de verzamelaar is de bibliomaan, hem gaat het al niet meer om de inhoud, maar uitsluitend om de hoeveelheid. Toch zijn de scheidslijnen niet zo duidelijk als ze lijken. Er zijn bibliofielen die bibliomaan gedrag vertonen en er zijn boekverzamelaars die bibliofiel gedrag vertonen. In het boek van Buijnsters kom je ze allemaal tegen, al ligt de nadruk op de zuivere bibliofiel. Op voorhand waarschuwt hij voor het gesloten karakter van de Nederlandse bibliofiel. 'Nederlandse bibliofielen laten zich niet graag in de kaart kijken en blijven dus veelal onzichtbaar. Maar ze zijn talrijker dan ik aan het begin van mijn zoektocht had gedacht.' (p. 8)

Buijnsters begint met een chronologisch overzicht van Nederlandse bibliofielen voor de beginperiode en stapt daarna over op een overzicht per verzamelgebied. Hoe verder per hoofdstuk het heden nadert hoe levendiger de beschrijvingen worden. Ze beginnen pas goed te lopen als Buijnsters zich persoonlijk (vaak in het gezelschap van zijn echtgenote) aan de deur meldt. Zijn vermoedens over de geslotenheid van de bibliofiele wereld worden echter slechts een paar keer bevestigd. Zo krijgt hij geen toegang tot het archief van Johan Polak en is een 'buitengemeen rijke familiebibliotheek' wel toegankelijk, maar mag niet besproken worden. Over het algemeen wordt de auteur echter met open armen door de verzamelaar of zijn nazaten ontvangen en ingelicht over de ter plekke aanwezige verzameling. Dat het echtpaar Buijnsters zelf ook tot de bibliofielen behoort, zal er zeker toe hebben bijgedragen dat deuren eerder opengingen dan wanneer het buitenstaanders betrof.

Weinig prestige

Maar ook Jaco Berveling kreeg voor zijn onderzoek naar boekverzamelaars vrij gemakkelijk toegang tot leden van het Nederlandse Genootschap van Bibliofielen. (Berveling 2009) Dit wekt de indruk dat de bezitters van een bibliofiele collectie er zelf wel degelijk graag over naar buiten treden, maar dat ze daartoe zelden de kans krijgen. Buijnsters merkt dan ook terecht op dat 'boekverzamelen in Nederland geen wijdverbreid prestige geeft'. Daar komt dan nog bij dat 'boeken als collector's item (...) in de ogen van buitenstaanders een slechte investering [vormen].' (p. 13)

Dit verklaart mogelijk ook het verschil met ons omringende landen als Frankrijk en Groot-Brittannië,

André Nuchelmansis redacteur van *Boekman*

waar het gaat om biografieën van verzamelaars en bibliofielen. Er bestaan in Nederland nauwelijks dergelijke werken, al is er bij een publiek figuur als Boudewijn Büch ook vrij veel over zijn collectie en verzamelwoede geschreven. (zie o.a. Mouws 2008) Wel werd ook bij Büch pas enigszins bekend wat hij in de kast had staan na zijn overlijden, toen het merendeel van zijn bibliotheek geveild werd. Veilingcatalogi zijn dan ook een belangrijke bron voor Buijnsters bij de reconstructie van de verzameling van overleden bibliofielen.

Büch en Polak zijn typische voorbeelden van de terughoudendheid van de Nederlandse bibliofiel. Het was algemeen bekend dat beiden een grote boekenverzameling hadden, maar de kans om tot hun bibliotheek toegelaten te worden, was bijzonder klein – en in het geval van Polak zelfs uitgesloten. Büch daarentegen had op een gegeven moment een vast onderdeel in het televisieprogramma *Barend & Van Dorp*, waar hij gehand-schoend exemplaren uit zijn collectie liet zien. Toch behoort ook Büch volgens Buijnsters niet tot de selecte groep bibliofielen. Daarvoor miste zijn collectie te veel standaardwerken op een aantal verzamelgebieden. Bovendien stelde Büch zich vaak ook tevreden met latere drukken als een eerste druk niet direct voorhanden was.

Er zijn echter wel degelijk veel bibliofielen en boekverzamelaars die met hun collectie naar buiten treden. Meestal is dit in de vorm van beschrijvingen van hun collectie. Deze vormen een welkome bron voor bibliografisch onderzoek op het onderwerp van de verzameling, en worden door volgende generaties verzamelaars gebruikt als uitgangspunt dat dan verder aangevuld wordt.

Het blijft echter een apart volkje, de verzamelende bibliofielen. Niet zelden is de lol er af zodra de collectie compleet is: de boeken gaan de deur uit, waarna een nieuw onderwerp gekozen wordt. De keuze van het onderwerp houdt de verzamelaar dan ook zeker zo bezig als het aanschaffen van boeken over dit onderwerp.

De bibliofiel is een man

Een bijzondere groep boeken-verzamelaars zijn de verzamelaars van gereformeerde piëtistica. Hier wandel je zo de wereld van de vader van de hoofdpersoon uit *Knielen op een bed violen* van Jan Siebelink binnen. 'Het gaat om Nederlands-hervormde of gereformeerde kerk-leden, die uit begeerte naar de zuivere waarheid teruggrijpen naar de "oude schrijvers" of "oudvaders" van de Nadere Reformatie (...). Het zijn vaak heel eenvoudige mensen voor wie zulke stichtelijke lectuur een richtsnoer vormt op de weg tot ontdekking en bekering.' (p. 227)

Deze reden van verzamelen brengt met zich mee dat het ook hier niet om zuivere bibliofielen gaat. De inhoud staat voorop, het esthetische karakter van het boek heeft een totaal ondergeschikte rol en is vaak zelfs van geen belang. Maar het geeft wel aan dat boekenverzamelaars in alle lagen van de samenleving te vinden zijn.

Als je het boek van Buijnsters uit hebt, is echter wel duidelijk dat het, net als de eerder door hem beschreven wereld van het antiquariaat, een mannenwereld is. De vrouwelijke boekenverzamelaars zijn op één hand te tellen. Daarnaast komen bibliofielen relatief vaak voor in de zakenwereld en veel minder in de wetenschap. Wetenschappers gaat het dan ook allereerst om de inhoud van de boeken, al zijn ook daar zoals te

verwachten uitzonderingen. Econoom Arnold Heertje werd in 1958 door het bibliofiele virus gegrepen toen hij een partij antiquarische boeken kocht uit de collectie van de toen pas overleden bankier A. van Sandwick. Inmiddels staat zijn hele huis boordevol boeken die met economie te maken hebben, waaronder een eerste druk van *Das Kapital* (1867).

Met *Geschiedenis van de Nederlandse bibliophilie* heeft Buijnsters opnieuw een lacune opgevuld. Het boek bevat niet alleen een uitgebreid overzicht van boekverzamelaars in Nederland dat een bron voor verder onderzoek op dit terrein vormt, maar bevat ook voor de niet boekwetenschappelijk onderlegde lezer voldoende anekdotes en stof om door het verzamelaarsvirus aangestoken te worden.

Literatuur

Berveling, J. (2009) *Hebben is houden: wat iedere verzamelaar en boekenliefhebber over zichzelf moet weten*. Soesterberg: Aspekt.

Mouws, F. (2008) *De bibliotheek van Boudewijn Büch*. Soesterberg: Aspekt.